

ДИТИНА В СОЦІУМІ

Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти

Ольга КОСЕНЧУК, канд. пед. наук, доцент,
начальниця відділу дошкільної та початкової освіти,
ДУ “Український інститут розвитку освіти”

Введення дитини у світ людських взаємин — важливе завдання дошкільної освіти. Орієнтири в його реалізації пропонує співавторка оновленого Державного стандарту дошкільної освіти, аналізуючи освітній напрям “Дитина в соціумі”.

У Базовому компоненті дошкільної освіти (Державному стандарті дошкільної освіти), затвердженому наказом Міністерства освіти і науки України № 33 від 21.01.2021,

дитини визна-
чено . Основні озна-
ки її сформованості перелічено в інваріантному складнику освітнього напрямку “Дитина в соціумі”.

Основи соціально-громадянської компетентності закладаються в дошкільному віці і є передумовою для подальшого розвитку *соціальної та громадянської компетентностей* в Новій українській школі.

Державний стандарт дошкільної освіти (2021)

Соціально-громадянська компетентність — це здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів, любові до Батьківщини; готовність до посильної участі в соціальних подіях, що відбуваються в дитячих осередках, громаді, суспільстві та спрямовані на покращення суспільного життя.

Державний стандарт початкової освіти (2018)

Громадянські та соціальні компетентності пов’язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомленням рівних прав і можливостей, що передбачають:

99 спроможність діяти як відповідальний громадянин та брати повноцінну участь у громадському й суспільному житті, зокрема в житті школи та класу, спираючись на розуміння соціальних, економічних і політичних понять та сталого розвитку, критичне оцінювання

основних подій національної, європейської та світової історії, а також повагу до прав людини і верховенства права, цінування культурного розмаїття різних народів та ідентифікацію себе як громадянина України;

- 99 виявлення поваги до інших і толерантності, уміння конструктивно співпрацювати, співчувати та діяти в конфліктних ситуаціях, зокрема пов’язаних із різними проявами дискримінації;
- 99 дбайливе ставлення до особистого, соціального і фізичного добробуту та здоров’я, дотримання здорового способу життя;
- 99 розуміння правил поведінки і спілкування, що є загальноприйнятими в різних спільнотах і середовищах, спроможність діяти в умовах невизначеності та багатозадачності.

Завдання і зміст освітнього напрямку “Дитина в соціумі” реалізуються з урахуванням системи особистісних цінностей, здібностей, потреб, інтересів, активності дітей дошкільного віку.

Сформованість соціально-громадянської компетентності має виражатися в ціннісному ставленні дитини до себе, своїх прав та прав інших, наявності уявлень про правила і способи міжособистісної взаємодії між членами сім’ї, родини, іншими людьми та вмінні дотримуватись цих правил у соціально-громадянському просторі, а також у ціннісному ставленні та повазі до культурних надбань українського народу, представників різних національностей і культур.

Соціально-громадянська компетентність дитини дошкільного віку формується в різних видах діяльності, зокрема в ігровій, комунікативній, здоров’язбережувальній, художньо-естетичній, пошуково-дослідницькій тощо.

Ігрова			
<ul style="list-style-type: none"> Формування інте- ресу до взаємодії з однолітками та активності в колектив- них іграх; Виховання поваги до партнерів по грі, їхніх прав, бажання усамітнитися; Розвиток ем- патії: здатності співпереживати та співчувати, керувати власними емоціями і виражати почуття; Розвиток особис- тісних якостей: самостійності, відповідальності, працелюбності, лю- дяності, спостереж- ливості, справедливості, ініціативності, активності, креатив- ності та ін. 	<ul style="list-style-type: none"> Формування уявлення про себе, свою сім'ю, заклад дошкільної освіти, Батьківщину, соціаль- ні відносини та вміння створювати на цій основі сюжети творчих ігор; Збагачення знань про звичай та традиції сім'ї, українського народу, українські народні ігри та ігри інших народів; Вприйняття втіленню в іграх сюжетів народних казок, мультфільмів, здатності розуміти і відтворюва- ти емоції персонажів, конструктивні моделі поведінки; Знакомлення із прави- лами поведінки в гру- пових іграх, наголо- шення на необхідності домовлятися і ділитися іграшками; Формування уявлення про можливість робити вибір і нести за нього від- повідальність 	<ul style="list-style-type: none"> Формування культури поведінки, поваги до партнерів у творчих іграх ("Сім'я", "У ма- газині", "У перукарні" тощо); Розвиток здатнос- ті відстоювати свою думку незалежно від думки дорослих, домовлятися, узгоджу- вати особисті потреби з потребами інших; Залучення до активної участі в розробленні правил гри і свідомого їх дотримання; Організація ігор, у яких діти можуть здійсню- вати вибір, приймати рішення (голосувати), аргументувати свій вибір та усвідомлювати його наслідки; Формування поваги до вибору більшості, здат- ності приймати його і йти на поступки 	<ul style="list-style-type: none"> Вприйняття розширенню кола творчих ігор шля- хом збагачення соціаль- ного досвіду дітей (про- ведення свят, спільних подорожей, прогулянок, екскурсій до магазину, лікарні, музею тощо); Обговорення і пояснення вчинків, поведінки, емо- цій людей, персонажів книжок, мультфільмів; Демонстрація власного позитивного прикладу поведінки під час спіль- них ігор; Відтримання бажання грати з іншими дітьми, створення ситуацій для спільних ігор, обгово- рення вражень від гри; Надання можливості вибору гри, сюжету, іграшок із наголошенням на необхідності нести відповідальність за свій вибір і вчинки
Комунікативна			
<ul style="list-style-type: none"> Вприйняття усві- домленню етики людських взаємин, орієнтування у від- мінностях між людь- ми, прищеплення поваги до прав інших і готовності приймати їхні індиві- дуальні відмінності; Формування усвідомлен- ня значущості всього пов'язаного із соціальним життям та правами дитини/людини в суспільстві; 	<ul style="list-style-type: none"> Збагачення словника ді- тей і формування вміння вербалізувати основні поняття, пов'язані із жит- тям людини в суспільстві; Знакомлення з правами людини /дитини та необ- хідністю їх дотримання; Формування елементар- них знань про соціальні явища, події, відносини, способи їх миролюбного та конструктивного на- лагодження; 	<ul style="list-style-type: none"> Формування здатності встановлювати добро- зичливі взаємини в різних сферах житте- діяльності, активно на- лагоджувати взаємодію з дітьми, спілкуватися з дорослими; Формування здатності на рівні можливостей дошкільного віку визна- чати цінності демокра- тії (готовність брати на себе відповідальність, вміння висловлювати власну думку та при- ймати думку іншого, розв'язувати конфлікти шляхом діалогу; слухати і спостерігати); 	<ul style="list-style-type: none"> Навчання ідентифіку- вати себе із певною соціальною роллю: донька/син, брат/сестра, онука/онук, друг/подруга тощо — та діяти відповідно до неї; Демонстрація елемен- тарних навичок емо- ційної саморегуляції, вираження почуттів за допомогою слів, міміки, жестів;

<p>Виховання людяності, справедливості, готовності приймати точку зору іншої людини / дитини;</p> <p>Формування почуття власної гідності як представника українського народу та громадянина України і здатності його проявляти</p>	<p>Формування розуміння переваг розв'язання конфліктів і суперечок мирним шляхом;</p> <p>Вприйняття свідомому засвоєнню культури спілкування з однолітками та дорослими;</p> <p>Формування відкритості до спілкування та взаємодії з представниками різних національностей і культур</p>	<p>Вправляння у вживанні ввічливих слів: прохання, вдячності, компліментів;</p> <p>Формування здатності виявляти повагу до співрозмовників, уважно слухати і відповідати на запитання, стримувати емоції, звертатися по допомогу до однолітків і знайомих та/або надавати їй; отримувати задоволення від надання допомоги іншим;</p> <p>Формування вміння дотримуватись правил і способів міжособистісної взаємодії в соціально-громадянському просторі</p>	<p>Формування уявлень про правила і способи міжособистісної взаємодії між членами сім'ї, родини, іншими людьми;</p> <p>Надання можливості брати участь у визначенні та прийнятті правил співжиття в родині;</p> <p>Моделювання життєвих ситуацій для формування готовності дитини до посильної участі в демократичних процесах, що відбуваються у дитячих осередках, громаді, суспільстві</p>
Здоров'язбережувальна			
<p>Формування ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших як до найвищої цінності;</p> <p>Формування здатності демонструвати дружнє та неупереджене ставлення до дітей з особливими освітніми потребами, підтримувати їх і допомагати в разі необхідності</p>	<p>Вбагачення знань щодо фізичної, психічної та соціальної сфер здоров'я;</p> <p>Вприйняття усвідомленню важливості ведення здорового способу життя;</p> <p>Вприйняття засвоєнню правил безпечної поведінки в соціумі: не шкодити собі й іншим, спілкуватися лише зі знайомими дорослими, звертатися за потреби до знайомих тощо</p>	<p>Вприйняття виробленню навичок безпечної поведінки в природному і соціальному середовищах;</p> <p>Формування здатності цінувати чесність, товариськість, підтримку в командних спортивних іграх, виявляти спритність, вміння боротися, вигравати і програвати;</p> <p>Взаохочення до виконання фізичних вправ і участі в рухливих іграх, надання підтримки і допомоги іншим</p>	<p>Вбговорення різних прикладів і моделей здоров'язбережувальної поведінки, зокрема з власного досвіду;</p> <p>Формування здатності співчувати і допомагати у випадку хвороби членів родини, оптимістично ставитися до труднощів та визначати шляхи їх подолання</p>
Художньо-естетична			
<p>Формування ціннісного ставлення та поваги до культурних надбань українського народу, представників різних національностей і культур;</p> <p>Виховання естетичного і ціннісного ставлення до творів мистецтва як суспільного надбання</p>	<p>Формування знань про мистецтво як результат творчої діяльності митців, виконавців;</p> <p>Врищеплення поваги до результатів людської праці;</p> <p>Виховання бережного ставлення до продуктів творчої діяльності, власної та інших людей</p>	<p>Возвиток здатності передавати свої враження про соціальні події та взаємини між людьми художніми засобами (малювання, ліплення, складання розповіді, співи тощо);</p> <p>Формування здатності до волонтерської та благодійної діяльності (виготовлення листівок, сувенірів, оберегів тощо)</p>	<p>Виявлення поваги до мистецьких уподобань дитини, надання підтримки в реалізації творчих задумів;</p> <p>Надання права вибору в самостійній художній діяльності;</p> <p>Взаохочення до виготовлення спільних виробів (малюнків, аплікацій, ялинкових прикрас тощо)</p>

Пошуково-дослідницька			
<ul style="list-style-type: none"> • Привчання дитини до сприйняття себе як активного учасника і члена суспільства; • Формування інтересу до пізнання природи рідного краю, близького оточення, своєї держави України; • Формування екологічної культури, інтересу до дослідницької діяльності, позитивної реакції на ситуації взаємодії з різними об'єктами природи; • Виховання позитивного емоційно-ціннісного ставлення до людської праці; • Розвиток таких особистісних якостей як самостійність, спостережливість, ініціативність, активність, креативність та ін. 	<ul style="list-style-type: none"> • Знайомлення зі світом речей, людей, природи на регіональному матеріалі; • Формування знань про індивідуальні відмінності та культурне розмаїття і повагу до них; спонукання до вживання прийнятних назв під час обговорення відмінностей (етнічних, культурних, фізичних); • Прийняття усвідомленню необхідності дотримання морально-етичних норм суспільства і виявлення поваги до основоположних прав та свобод людини; • Розвиток інтересу до спілкування зі знайомими дорослими, однолітками, молодшими та старшими дітьми 	<ul style="list-style-type: none"> • Формування навичок самопізнання через спілкування з людьми та практичну взаємодію зі світом; • Створення умов для набуття індивідуального досвіду в спільній життєдіяльності, уміння співпрацювати, відстоювати власну позицію, домовлятися, узгоджувати особисті потреби з потребами інших; • Формування навичок елементарної пошуково-дослідницької діяльності для розв'язання різноманітних завдань (здатності звернутися за поясненням до знайомих дорослих, уміння добирати відповідні способи діяльності, експериментувати); • Розвиток і підтримання здатності до самостійного пошуку способів пізнавальної діяльності в різних ситуаціях; • Надання можливості долучитися до родинних та соціальних проєктів, благодійних акцій з урахуванням вікових можливостей і здібностей 	<ul style="list-style-type: none"> • Ініціювання та підтримання розмов про права дитини, моделювання життєвих ситуацій із відповідною поведінкою і висловлювання власних поглядів та думок задля набуття дитиною соціального досвіду і готовності до посиленої участі в демократичних процесах, що відбуваються в дитячих осередках, громаді, суспільстві; • Постереження за об'єктами соціального довкілля у повсякденному житті та в процесі ігор, прогулянок, екскурсій, дозвілля, соціальних і благодійних акцій, проєктів тощо; • Заохочення дитини до спілкування й участі у спільних справах: пошуку інформації, відповідей на запитання, врахування дитячих інтересів та побажань у плануванні родинного дозвілля

Форми

Гра. Завдяки імітації та можливості перевірення можуть проєктуватися ситуації, у яких розкриваються норми і моделі поведінки, особливо в відносин між дітьми і дорослими.

Заняття. Початкові уявлення про соціум і життя в ньому закладаються на заняттях (комплексних, інтегрованих, тематичних) з використанням ігрових прийомів.

Коллективні справи, спільна пошукова діяльність. Участь у таких формах діяльності сприяє набуттю дітьми: індивідуального досвіду спільної життєдіяльності; уміння співпрацювати; відстоювати власну позицію, домовлятися, узгоджувати особисті потреби з потребами інших; здатності брати участь

у розробленні правил/повсякденних практик співжиття; досвіду культури демократії, що є необхідним для встановлення соціальних контактів у майбутньому, взаємодії в суспільстві тощо.

Методи

Наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація, відеометод. Застосування комплексу наочних методів сприятиме візуалізації соціальних явищ і процесів, у яких старші дошкільники можуть брати посилену участь (демонстрування соціальних правил та норм поведінки, домовленостей у щоденній життєдіяльності, засвоєння зразків демонстрації відкритості до спілкування та взаємодії з представниками різних національностей і культур).

Словесні: бесіда, розповідь, читання (слухання дітьми) художньої літератури. Словесні методи спрямовані на формування в дітей умінь виражати почуття за допомогою слів, міміки, жестів; пояснювати причини своїх емоцій; звертатися по допомогу до однолітків та знайомих; використовувати під час спілкування ввічливі слова; висловлювати власну думку та приймати думку іншого, розв'язувати конфлікти шляхом діалогу.

Практичні: вправи, прості досліди, дидактичні ігри, моделювання. Під час виконання практичних дій діти набувають досвід дотримання норм моралі, виявляють повагу до прав і свобод людини; вчаться поводитись відповідно до соціальної ролі (донька/син, брат/сестра, онука/онук, друг/подруга); долучаються до різних видів діяльності, беруть участь у прийнятті рішень з особистих питань та щодо життя колективу тощо.

Проблемні — постановка і розв'язання завдань. Проблемні методи дають можливість зробити пізнавальне завдання актуальним для кожної дитини в групі. Розв'язання завдань, пов'язаних із необхідністю дати оцінку подіям і персонажам, соціальним явищам і фактам, сприятиме формуванню емоційно-ціннісного ставлення до них.

Дослідницькі — організація пошукової, творчої діяльності дітей. Дослідницькі методи задовольняють потребу малят у набутті досвіду соціальної поведінки під час діяльності та творчому його використанні в повсякденні.

Інтерактивні: соціальне проектування, різні форми обговорення соціальних проблем, рольові та ділові ігри в розв'язанні конфліктних ситуацій тощо. Інтерактивні методи передбачають взаємодію і співпрацю всіх учасників освітнього процесу під час розв'язання практичних завдань. Вони створюють необхідні умови як для становлення та вдосконалення компетентності через залучення учасників освітнього процесу в осмислене проживання індивідуальної й колективної діяльності, так і для усвідомлення і прийняття ними громадянських цінностей, для накопичення досвіду соціально-громадянської діяльності.

Наприклад, розглядаючи ситуацію, можна попросити дитину уявити себе на місці персонажа, розповісти про його почуття, оцінити дії та моделювати власну поведінку в цій або схожій ситуації. Так дитина занурюється в соціальний сюжет, переживає емоційну реакцію, що сприяє розвитку умінь адекватно оцінювати, співвідносити свою поведінку з поведінкою інших.

Для успішного формування соціально-громадянської компетентності дошкільників необхідна особистісно орієнтована взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу. Важливу роль відіграють у цьому процесі також особистісні цінності вихователя, його життєвий досвід.

Педагог має:

- ✓ знати, поважати і захищати права дітей;
- ✓ проявляти повагу до людської гідності, різноманітності, показувати приклад спілкування на основі взаємної поваги;
- ✓ організовувати розвивальний простір для ознайомлення дітей із правами та обов'язками людини в демократичному суспільстві;
- ✓ створювати умови для набуття дітьми соціального досвіду;
- ✓ підтримувати ініціативи дітей щодо участі в різних видах діяльності;
- ✓ надавати можливість прийняття рішення щодо власної участі в розв'язанні питань життя групи;
- ✓ забезпечувати усвідомлення дітьми своєї індивідуальності, унікальності та цінності для колективу;
- ✓ підтримувати дітей, коли вони ініціюють взаємодію, висловлюють свої думки, демонструють товариські стосунки;
- ✓ говорити про норми взаємодії між людьми та пропонувати дітям розробляти такі норми і правила разом;
- ✓ допомагати вихованцям установлювати власні межі, поважати межі інших, знаходити шляхи розв'язання конфліктних ситуацій;
- ✓ запобігати проявам булінгу, зупиняти їх;
- ✓ сприяти формуванню лідерських якостей;
- ✓ взаємодіяти з батьками;
- ✓ стимулювати батьків до спільного прийняття рішень, що стосуються роботи дошкільного закладу, групи, наприклад, спільної організації заходів, у яких беруть участь діти, тощо.

Демократичний устрій

освітнього простору передбачає:

- ✓ участь усіх учасників освітнього процесу у створенні норм, правил, рутин спільного життя;
- ✓ відкритість прийнятих рішень;
- ✓ наявність різноманітних колективних творчих справ і проектів, які створюють умови для самовираження, самореалізації, прояву індивідуальності кожної дитини.

Сподіваємося, означені орієнтири допоможуть педагогам в організації якісного освітнього процесу в дитячих садках.

